Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti (JOSRA). JOSRA 2 - 2021, roč. 14.

Znakový jazyk pro bezpečnou práci: klíčové výsledky mezinárodního projektu a jejich potenciál

15.09.2021

SIGN LANGUAGE FOR SAFE WORK: key RESULTS OF INTERNATIONAL PROJECT AND THEIR POTENTIAL

Irena Kuhnová[1], Alena Horáčková[2]

[1]*Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i. kuhnova@vubp-praha.cz*

[2]*Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i. horackova@vubp-praha.cz*

BOZP | bezpečnost práce | ochrana zdraví | komunikace | pracoviště | zaměstnanci | neslyšící

Abstrakt

Mezinárodní spolupráce sedmi organizací z pěti evropských zemí přinesla několik nových nástrojů, které mají obohatit dosavadní způsoby interpersonální komunikace na pracovišti a přispět k větší bezpečnosti neslyšících a nedoslýchavých zaměstnanců a zaměstnanců pracujících v hlučném prostředí. Článek přibližuje znakový jazyk jako další možnost sdělování informací, příkazů a pokynů na pracovišti a seznamuje s konkrétními výsledky dosaženými v projektu.

Klíčová slova: BOZP, bezpečnost práce, ochrana zdraví, komunikace, pracoviště, zaměstnanci, neslyšící

Abstract

An international cooperation of seven organizations from five European countries has produced several new tools to enrich existing ways of interpersonal communication in the workplace and to contribute to greater safety for deaf, hard of hearing employees and employees working in noisy environments. The article introduces sign language as another possibility of communicating information, commands and instructions in the workplace and presents the specific results achieved in the project.

Keywords: OSH, occupational safety, health protection, communication, workplace, employees, deaf

Projekt, jeho účastníci a cíle

V dubnu tohoto roku byl ukončen tříletý mezinárodní projekt Signed Safety at Work (Znaková komunikace pro

bezpečnou práci, dále též „projekt SSaW“)spolufinancovaný programem EU ERASMUS+. Univerzita Wolverhampton v roli koordinátora a její partneři z Rakouska, České republiky, Itálie, Španělska a Velké Británie se zabývali znakovou komunikací jako prostředku ke sdělení naléhavých zpráv s tématem zdraví a bezpečnosti na pracovišti a zároveň k usnadnění komunikace zaměstnanců s vadami sluchu či migrantů, u nichž se mnohdy vyskytují obavy, že pro ně pracoviště, kde budou z důvodu komunikačních hendikepů v menšině, nebudou bezpečná.

Prioritami projektu Signed Safety at Work byly:

- rozvíjení partnerství v odborném vzdělávání zaměřeném na podporu učení v oblasti BOZP, a
- podpora sociálně inkluzivního, otevřeného vzdělávání a inovativních vzdělávacích postupů odpovídajících životu a práci v digitální éře.

Cílem projektu bylo vytvořit tyto tři výstupy, jejichž společným znakem bude použití znakového jazyka při komunikování tématu BOZP na pracovištích s různými skupinami zaměstnanců:

- slovník základních slov a frází z oblasti BOZP
- online glosář klíčových frází zpracovaný jako krátká videa, která znázorňují fráze ve znakovém jazyce a vyjadřují upozornění na problém na pracovišti, preventivní opatření nebo odpovídající pokyny k zajištění ochrany zdraví zaměstnanců a osob pohybujících se na pracovišti, a
- e-learningový kurz, sestavený převážně za pomoci videí z glosáře.

Výstupy projektu a jejich charakteristika

Slovník základních slov a frází z oblasti BOZP

Jedná se o soubor základních slov a frází zachycující terminologii oboru bezpečnost a ochrana zdraví při práci (BOZP), kterou řešitelé projektu Signed Safety at Work vyhodnotili jako nezbytnou pro krizovou komunikaci (potenciální nebo reálné/aktuální riziko, nebezpečí, úraz a operativní řešení daného problému) nebo jako jinak prospěšnou pro komunikaci týkající se BOZP na pracovišti, resp. vedoucí k tomu, aby byla bezpečnost pracovníků zajištěna či zlepšena. Slovník obsahuje 200 nejdůležitějších hesel (slov a frází) z oblasti BOZP s důrazem na BOZP v prostředí stavenišť a využitelných i pro hlučná pracoviště nebo pracoviště, kde je obvyklá a vhodná komunikace na dálku za pomoci pomocí signálů dávaných rukou podle směrnice Rady 92/58/EHS o minimálních požadavcích na bezpečnostní nebo zdravotní značky na pracovišti nebo jinak prováděné gestikulace, vč. znakování, které je založeno na gestech, znacích, mimice obličeje a pohybech celého těla.

Tento výstup sloužil jako východisko pro vývoj online glosáře a není veřejně dostupný.

Online glosář

Na základě slovníku základních slov a frází byl vytvořen online glosář, který převádí do praxe zásadní ideu projektového konsorcia: sleduj - znakuj – buď v bezpečí, a umožňuje rychlou a efektivní komunikaci bez jazykových a sluchových bariér. Sada vizuálně-pohybových komunikačních prostředků, které lze rychle použít v případě nouze v hlučném prostředí, zejména na staveništích, strojírenských a dalších výrobních provozech, pomáhá zaručit zdraví a bezpečnost na pracovišti a zajišťuje, aby se zaměstnanci cítili pohodlně a bezpečně v jakémkoli prostředí, zejména pokud jsou sluchově postižení nebo mají v pracovním kolektivu jiný dorozumívací hendikep.

Glosář je zpracován jako souhrn krátkých videí, která znázorňují fráze ve znakovém jazyce a vyjadřují upozornění na problém na pracovišti, preventivní opatření nebo odpovídající pokyny k zajištění ochrany zdraví zaměstnanců a dalších osob pohybujících se na pracovišti. Za pomoci znakového jazyka je vyjádřeno cca 200 pojmů a frází z oblasti BOZP, které jsou utříděny do 9 kategorií (staveniště, rizika a nebezpečí, zdvihací operace pro přemisťování břemen a

materiálu, práce u strojů a zařízení, doprava na staveništi/pracovišti, povětrnostní podmínky a počasí, osobní ochranné pracovní prostředky, nehoda, úraz a první pomoc, evakuace, důležité pokyny a příkazy). Současně jsou pojmy a fráze uspořádané a dohledatelné abecedně.
Výsledkem řešení projektu jsou 4 jazykové verze online glosáře. Ten je dostupný v mezinárodním znakovém jazyce[/1] a dále v těchto třech v Evropě používaných znakových jazycích: britský znakový jazyk[/2], rakouský znakový jazyk[/3] a italský znakový jazyk.

Bezplatný přístup ke glosáři ve všech jmenovaných znakových jazycích je z https://www.signedsafety.eu/glossary2020/glossary/. Glosář je uzpůsobený k použití z počítače, notebooku, smartphonu nebo tabletu.

E-learningový kurz

Dalším výsledkem projektu Signed Safety at Work je e-learningový kurz. Kurz představuje nejlepší způsob, jak pomoci neslyšícím kolegům a dalším komunikačně znevýhodněným pracovníkům v neznámých nebo nebezpečných (ale i v jiných, ať už předvídatelných nebo nepředvídatelných) situacích při práci. Cílem mezilidské komunikace, vč. komunikace na pracovišti, obvykle není jen pouhá výměna informací, ale sdělování informací s cílem ovlivnit akce a činnosti komunikujícího protějšku. V pracovním prostředí (a ve vztahu odborníků v oblasti bezpečnosti k ostatním zaměstnancům) jde o ovlivňování chování s cílem zajištění bezpečného a zdravotně nezávadného pracovního prostředí, minimalizace nehod, pracovních úrazů a nemocí z povolání, zajištění vysoké úrovně v oblasti zdraví a bezpečnosti. Pro zaměstnavatele, osoby zodpovídající a podílející se na zajišťování BOZP a prevenci rizik na pracovištích, zájemce z řad zaměstnanců a pro další zájemce. Ti se v e-learningovém kurzu naučí, jak postupovat a jednat bezpečně, a zdokonalí si komunikaci s neslyšícími a sluchově postiženými pracovníky a s dalšími kolegy, jejichž mateřský nebo hlavní komunikační jazyk může představovat v naléhavých a životu nebezpečných situacích problém.

E-learningový kurz je převážně založen na videích z online glosáře. Obsahuje 14 nezávislých modulů (pracoviště, práce ve výškách, práce ve výkopech, stísněný/uzavřený prostor, voda, elektřina, chemické látky, nebezpečí požáru, stroje a vozidla, počasí, varování/varovné signály a značky, OOPP, znamení dávaná rukou, první pomoc).

Rovněž e-learningový kurz je dostupný bezplatně a lze jej studovat prostřednictvím počítače, notebooku, smartphonu nebo tabletu. Vytvořen byl v angličtině, němčině a italštině. Dostupnost uvedených jazykových verzí je následující:

- angličtina - http://www.signedsafety.eu/elearning/
- němčina - https://www.signedsafety.eu/elearning/?lang=de
- italština - https://www.signedsafety.eu/elearning/?lang=it.

Využitelnost výstupů a jejich význam pro praxi

Předchozí kapitola se vedle charakteristiky výstupů vytvořených v projektu Signed Safety at Work věnuje i jejich dostupnosti. Vzhledem k uvedeným jazykovým verzím online glosáře a e- learningového kurzu je zřejmé, že jejich využití je limitováno, a to jednak národními mluvenými jazyky (angličtina, němčina, italština), v nichž je zpracován e-learning, a zároveň znakovými jazyky (britský, rakouský, italský a mezinárodní znakový jazyk)[/1 až 3], použitými pro znakovaná videa online glosáře. Zatímco lidé, kteří některým ze jmenovaných jazyků vládnou, mohou online glosář a e-learningový kurz okamžitě využít, ostatním bude jejich využití dopřáno po převedení toho kterého výstupu do jejich národního jazyka a do znakového jazyka používaného neslyšícími v daném místě (země, region, apod.). Partnerství projektu předpokládá, že nejvíce tomuto záměru budou nakloněny Španělsko a Česká republika, tedy země, které na řešení projektu participovaly a mají na praktickém uplatnění výsledků projektu ve svých zemích největší zájem. V tomto směru se očekává nejen vytvoření odpovídajících jazykových mutací online glosáře a e-learningového kurzu, ale

např. i rozšíření mezinárodního online slovníku znakového jazyka Spreadthesign o terminologii/znaky z oblasti BOZP. V případě České republiky je možné uvažovat také o doplnění dalších termínů do internetové Encyklopedie BOZP (pokud při revizi tohoto nástroje bude zjištěna jejich absence), a to i s jejich anglickými a německými jazykovými ekvivalenty, výhledově se také nabízí možnost k pojmům z encyklopedie připojit příslušné slovo či frázi v českém znakovém jazyce.

Zejména online glosář je možným potenciálem k rozšíření komunikačních možností zaměstnanců na evropských pracovištích. Může být příležitostí k rozšíření dosavadní sady signálů dávných rukama, a rovněž příležitostí na sociální úrovni, konkrétně v procesu rovnoprávného společenského začleňování zdravotně postižených osob do pracovního procesu a do života společnosti a zvyšování jejich bezpečnosti (v případě výstupů projektu SSaW máme na mysli neslyšící a nedoslýchavé zaměstnance). Sociální rovina může zahrnout i zaměstnance/pracovníky, pro které není jazyk země nebo firmy, v níž pracují, mateřským jazykem, a komunikace založená na gestikulaci pro ně bude v krizových/mimořádných i běžných pracovních situacích srozumitelnější a zajistí jim na pracovišti vyšší bezpečnost.

Řešení projektu Signed Safety at Work sledovalo v zájmu zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví na pracovišti více cílů. K těm hlavním lze počítat:

- možnost vytvoření nového komunikačního nástroje pro zaměstnance, včetně skupin neslyšících nebo jinak sluchově postižených pracovníků a pracovníků s jinými komunikačními bariérami, pro přijímání a vysílání sdělení týkajících se BOZP na pracovištích,
- rozšíření slovní zásoby nedoslýchavých a neslyšících zaměstnanců a migrujících pracovníků o terminologii z oblasti (BOZP,
- vytvoření předpokladů pro nové komunikační dovednosti většinových zaměstnanců, které jim umožní lépe a s větší účinnosti se podílet na vytváření bezpečného a zdraví neohrožujícího pracovního prostředí,
- zajištění možnosti zvýšení kvalifikace osob zodpovídajících a/nebo se podílejících na zajišťování BOZP na pracovištích a získání nové kompetence pro danou pracovní pozici - v rámci skupiny tzv. měkkých dovednosti by schopnost komunikace těchto odborníků byla obohacena o specifickou dovednost komunikace s neslyšícími a jinak sluchově postiženými pracovníky, příp. s pracovníky s jinými komunikačními bariérami.

Závěr

Bezpečnost a ochrana zdraví při práci je oblast společenské činnosti zahrnující všechny požadavky, opatření, prostředky a metody přispívající k vytvoření podmínek pracovního procesu, které zajišťují zdraví pracujících a jejich práceschopnost. Cílem je nejenom vytvoření těchto podmínek, ale i jejich dodržování během pracovního procesu. BOZP je nedílnou součástí práce, ale také trvalým a kontinuálním úkolem. Za zajišťování BOZ zaměstnanců při práci je odpovědný zaměstnavatel, své povinnosti mají i zaměstnanci. Primárním cílem je zajištění optimální úrovně bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v organizaci, podniku či firmě, nadstavbou pak zlepšování úrovně BOZP. Výsledky dosažené při řešení projektu Signed Safety at Work napovídají o snahách partnerského konsorcia za zlepšování úrovně BOZP na pracovištích přispět. Výstupy, které vytvořilo, jsou navíc určeny jak pracovištím jako celkům, komunitám i jednotlivcům, protože všechny tyto články mohou ke zlepšování úrovně BOZP na pracovištích přispět.

S hlavními myšlenkami projektu SsaW a s přehledem dosažených výsledků je možné se seznámit prostřednictvím krátkého animovaného videa. Více informací je dostupných v několika jazycích na webových stránkách projektu.

Zdroje

[1] Směrnice Rady 92/58/EHS ze dne 24. června 1992 o minimálních požadavcích na bezpečnostní nebo zdravotní značky na pracovišti (devátá samostatná směrnice ve smyslu čl. 16 odst. 1 směrnice 89/391/EHS).

[2] Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

[3] Znakový jazyk. *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. MediaWiki, stránka byla naposledy editována 23. 1. 2021 [cit. 2021-05-19]. Dostupný z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Znakov%C3%BD_jazyk.

[4] *Neslysimpracuji.cz* [online]. Tichý svět, c2014, [cit. 2021-05-20]. Dostupný z: https://www.neslysimpracuji.cz.

[5] Bezpečnost a ochrana zdraví při práci. *Encyklopedie BOZP* [online]. MediaWiki, stránka naposledy editována 27. 3. 2018 [cit. 2021-05-20]. Dostupný z: https://ebozp.vubp.cz/wiki/index.php?title=Bezpe%C4%8Dnost_a_ochrana_zdrav%C3%AD_p%C5%99i_pr%C3%A1ci.

[6] *Evropský den jazyků* [online]. Dostupný z: https://edl.ecml.at/Facts/FAQsonsignlanguage/tabid/2741/language/cs-CZ/Default.aspx

Poznámky pod čarou

1. „Mezinárodní znakový jazyk“ je starším, ale známějším a zažitějším pojmem pro současně užívaný „Mezinárodní znakový systém“. [3]

2. Vědomě není použit pojem „anglický znakový jazyk“. V zemích, kde je jen jeden mluvený jazyk (např. angličtina), mohou existovat různé znakové jazyky. To je mj. případ Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Na území tohoto státního celku se vyvinul britský znakový jazyk a irský znakový jazyk. Pro výsledky projektu SSaW je z obou jmenovaných využit britský znakový jazyk. [3, 6]

3. Ačkoliv země jako Německo a Rakousko také mají jeden (pro obě země shodný) mluvený jazyk, tj. němčinu, vlivem historického vývoje zde obdobně jako u Spojeného království Velké Británie a Severního Irska došlo k jinému vývoji znakového jazyka. Z toho důvodu existuje v Německu německý znakový jazyk a v Rakousku rakouský znakový jazyk. [6]

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Vzorová citace

KUHNOVÁ, Irena; HORÁČKOVÁ, Alena. Znakový jazyk pro bezpečnou práci: klíčové výsledky mezinárodního projektu a jejich potenciál. *Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti* [online]. 2021, roč. 14, č. 2. Dostupný z: https://www.bozpinfo.cz/josra/znakovy-jazyk-pro-bezpecnou-praci-klicove-vysledky-mezinarodniho-projektu-jejich-potencial. ISSN 1803-3687.

Autor článku:
PhDr. Irena Kuhnová
Mgr. Alena Horáčková